

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94: 327 (047) “1918/1920”

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-30-3>

Дацків І.Б.

<https://orcid.org/0000-0001-8359-3937>

ФОРМУВАННЯ ГОЛОВНИХ ВЕКТОРІВ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ ДИРЕКТОРІЇ УНР

У статті розкривається вплив українських політичних партій на зовнішню політику Української Народної Республіки доби Директорії, проаналізовується зовнішньополітична концепція правлячих кіл відновленої УНР. Зроблено оцінку тих чи інших керівників зовнішньополітичного відомства України з погляду їх реальних дій щодо захисту національних інтересів держави, а не загальних декларацій. Розглянуто зовнішньополітичні аспекти програмних документів українських політичних партій періоду національно-визвольних змагань. Визначено особливості міжнародного становища Директорії УНР після перемоги загальнонародного повстання проти режиму гетьмана Павла Скоропадського. Окрім того проаналізовано альтернативні варіанти зовнішньополітичної орієнтації Директорії взимку – навесні 1919 р.: на досягнення порозуміння з більшовицькою Росією чи з державами Антанти. Простежено головні етапи українсько-польського зближення, оформлення військово-політичного союзу УНР і Другої Речі Посполитої та визначити причини його поразки. З'ясовано, що Директорія спиралася у своїй діяльності на соціалістичну демагогію та пряму допомогу зовнішніх антинаціональних сил.

Зазначено, що кількість іноземних дипломатичних установ в Україні за часів Директорії постійно скорочувалася і фактично зійшла нанівець. Постійний стан війни, у якому перебувала УНР, і переїзди уряду з місця на місце унеможливлювали акредитацію та діяльність закордонних дипломатів.

З'ясовано, що український національно-визвольний рух та прагнення українців до незалежного державного існування не отримали підтримки з боку країн Антанти. Розчаровані такою позицією держав-переможниць у Першій світовій війні, керівні кола Української Народної Республіки припинили орієнтуватися на Францію, Велику Британію та США і почали шукати підтримку в інших державах для своїх національно-державних прагнень. Важливу роль у цьому процесі відіграла активна дипломатична діяльність Директорії УНР у державах Центральної та Західної Європи.

Ключові слова: Директорія, дипломатична місія, міжнародні відносини, договір, зовнішня політика.

Із часів Київської Русі і до нині здійснення активної зовнішньої політики та підтримка міцних міжнародних зв'язків завжди були одним із символів української державності. Фахові здобутки українських дипломатів є частиною новітньої історії незалежної України, адже дипломатична служба перебуває на передових позиціях державного поступу і демократичних перетворень у країні.

Дана проблематика, її певні аспекти знайшли окреме відображення в діаспорній українській та сучасній вітчизняній історіографії.

Першими дослідниками історії національно-визвольних змагань були діячі української революції. Вже у 1920 р. виходить праця В. Винниченка «Відродження нації» [1]. Він проаналізує внутрішню та зовнішню політику Директорії. Вагомий документальний матеріал, а також власні спостереження вміщено у праці П. Христюка [2]. Певне зацікавлення становить фактичний матеріал, викладений у праці О. Доцента [3]. Чимало праць присвятив аналізу революційних подій М. Шаповал [4]. У них автор в тій чи іншій мірі торкається проблем пов'язаних із зовнішньополітичною діяльністю Директорії УНР.

За кордоном висвітлення зовнішньої політики в добу Директорії УНР мало здебільшого мемуарно-дослідницький характер, оскільки майже усі автори брали безпосередню участь у революційних подіях в Україні. Найбільш значним дослідженням періоду діяльності Директорії є семитомна праця М. Стахів [5].

З початком незалежності нашої держави почався новий етап української історіографії, що характеризується критичним осмисленням історіографічної спадщини попереднього періоду, спробою відійти звичних канонів та схем радянської історичної науки, більш об'єктивним висвітленням історичних подій в Україні [6; 7; 8; 9; 10].

Після відмови від влади гетьмана П. Скоропадського та ліквідації Української Держави до керівництва прийшла Директорія, яка відновила Українську Народну Республіку. Як внутрішня, так і зовнішня ситуація УНР була надзвичайно важкою. Уже в грудні 1918 р., паралельно з наступом військ Директорії на Київ, почалося проникнення більшовицьких військ на територію України, що призвело до відкритих бойових дій. Водночас відбувався висадка військових сил Антанти в Одесі та інших містах Чорноморського узбережжя, які активно підтримували російські добровольчі загони.

Зазначмо, що відносини з альянтами значно погіршились після непередбаченої ноти Директорії державам Антанти від 19 грудня 1918 року, яка стала першим дипломатичним документом уряду республіки. У ньому, зокрема, стверджувалося, що Директорія здобула перемогу над режимом П. Скоропадського, який нібито був нав'язаний німцями, і Україна більше не потребує допомоги від держав Антанти, яку раніше вимагав гетьман. Окрім того, піддавалась сумніву законність військової присутності Антанти в Україні. Враховуючи, що позиція країн Антанти щодо нової форми української державності ще не була чітко визначена, такий зміст ноти не сприяв зміцненню міжнародного становища УНР. Зокрема, відмова від можливості отримання допомоги Антанти була недалекоюглядною, оскільки внутрішньополітична і військова ситуація Директорії була нестабільною, а більшовицькі сили активно діяли в Україні та розпочали наступ з території РСФРР [11, с. 258].

Як тільки Директорія вступила до Києва, більшовицькі війська розпочали наступ на великому фронті зі сходу та півночі, погрожуючи Харкову, під гаслом відновлення радянської державності в Україні. Для цього ще «28

листопада 1918 року був створений так званий Тимчасовий робітничо-селянський уряд України на чолі з Ю. П'ятаковим (пізніше – Х. Раковським), який оголосив про відновлення влади рад та передачу фабрик, заводів і землі робітникам і селянам. Наступ здійснювала група військ курського напрямку, яка незабаром була перетворена на Український фронт під командуванням В. Антонова-Овсієнка. Політичне керівництво забезпечувала Реввійськрада, до складу якої входили Ю. П'ятаков, В. Затонський, Й. Сталін і В. Антонов-Овсієнко» [7, с. 274–275].

У грудні 1918 р. більшовицькі війська настільки просунулись вглиб України, що стало можливим проголосити 25 грудня 1918 р. в Харкові Українську Радянську Соціалістичну Республіку. Уряд цієї республіки у своєму програмному документі виступив за федеративне об'єднання обох республік, що отримало підтримку та схвалення Раднаркому Росії, який направив «найгарячіше привітання» новоутвореній маріонетковій владі Москви [12, арк. 1]. Щодо військових операцій, що продовжувалися на українській території, російський радянський уряд навіть не розглядав питання їх припинення, хоча формально війна між двома державами не була оголошена. 23 грудня 1918 р. більшовицьке керівництво односторонньо скасувало Брестську угоду, що означало відмову від визнання державного суверенітету України.

За таких умов керівництво Директорії і, передусім, В. Винниченко та голова уряду В. Чехівський замість того, щоб зосередити зусилля на організації військової відсічі ворогу, розпочали «війну нот» з урядом РСФРР, сподіваючись, що зможуть дипломатичним шляхом припинити розвиток російсько-більшовицької агресії. Вже 3 січня 1919 р. у ноті Міністерства закордонних справ УНР український міністр В. Чехівський заявив Раднаркому про те, що «регулярні війська Радянської Росії, а саме: 9 Курська дивізія, 4 Брянська дивізія, 17 Стрілецька дивізія направлені в Україну. Попереду регулярних військ посилаються партизанські загони, що постачаються зброєю і засобами військовим командуванням. Вже зайняті Валуйки, Куп'янськ радянський город, Новгород-Сіверський та інші міста, що знаходяться на українській території» [13, арк. 1].

На наступний день 4 січня у радіотелеграмі, відправленій у Київ, нарком закордонних справ росії Г. Чичерін заперечував факт пересування російських радянських військ на території України. «Перераховані Вами військові частини Радянської Росії на Україну не направляються і навіть не знаходяться поблизу українських кордонів. Воєнні дії на Українській території у цей час ведуться між військами Директорії і військами Українського Радянського Уряду, що має безумовну політичну незалежність. Між Україною і Радянською Росією не відбувається жодних збройних зіткнень. Висловлене у Ваших радіотелеграмах бажання досягнення мирного виходу може стосуватись лише конфлікту між Директорією і Українським Радянським Урядом» [13, арк. 5].

Відтак 5 січня 1919 р. В. Чехівський знову звернувся до Раднаркому Росії з нотою, у якій зазначав про продовження наступу збройних сил РСФРР, що ставав загрозливим, і просив повідомити про відновлення перемовин між державами [13, арк. 10]. Дану ноту Раднарком залишив без відповіді, очевидно, намагаючись виграти час, розраховуючи окупувати всю Наддніпрянську Україну і тим самим вирішити дане питання.

За словами І. Мазепи, у цей час Директорія «ще не мала ясного рішення щодо плану боротьби з московськими окупантами». Тому поспішила вислати до Москви мирову делегацію очолювану українським соціал-демократом С. Мазуренком. До складу української місії увійшли також українські есери М. Полозов та Ю. Ярослав [14, арк. 1-2]. Варто зазначити, що жоден з членів делегації не мав дипломатичної освіти, проте всі вони були відомі своєю партійною діяльністю. Вони були представниками правлячих українських партій, які вважали основними причинами українсько-російського конфлікту ідеологічні розбіжності навколо проблем «диктатури пролетаріату», «багатопартійності» тощо [15, с. 86].

Делегація вирушила, але більшовики не припиняли свій наступ на Україну. Це змусило Директорію оголосити 16 січня 1919 р., що Україна перебуває в стані війни з «Совітською Росією» [16, с. 73]. Незважаючи на оголошення війни, дипломатична місія України залишалась на місці і продовжувала переговори з представниками Раднаркому РСФРР та центрального комітету російської компартії, які стартували в Москві 17 січня 1919 р. і тривали до 4 лютого включно. Як зазначав П. Христюк, місія мала заявити, що Директорія «погоджується на радянську форму влади на Україні з забезпеченням в радах правильного представництва українського селянства (тобто на систему трудових рад), що Директорія піде на заключення економічного договору і військового союзу з Совітською Росією в цілях боротьби з російською доброволією і оборони обох республік від наступу антантського війська» [17, с. 39].

Вже на першому засіданні радянсько-українських переговорів, що відбулося 17 січня, були присутні: голова української місії С. Мазуренко, представник української партії соціалістів-революціонерів М. Полозов, а з російської сторони – нарком закордонних справ Г. Чичерін, його заступник Л. Карахан, представник ЦК російської компартії Д. Мануїльський. Під час засідання, яке вів Д. Мануїльський, С. Мазуренко заявив протест проти подальшого просування регулярних російських військ вглиб України. У відповідь на це російські делегати звинуватили Директорію в тому, що на території України перебували військові формування генерала Краснова, які боролись проти радянської влади на Дону, та що Директорія не перешкождала висадці англійського десанту. Окрім цих звинувачень, російська сторона не запропонувала жодних конструктивних рішень для уникнення ескалації

конфлікту. В кінцевому результаті перемовини набули затяжного характеру [12, арк. 2].

Загалом ставало очевидно, що тривалі переговори та надії керівництва Директорії на мирне вирішення конфлікту з російською агресією використовуються Москвою для швидкого розгортання наступу більшовицьких військ, в умовах повної дезорганізації військових сил УНР. В останні дні січня 1919 р. навіть ті, хто підтримував згубний курс на «братерське єднання» з Москвою, зрозуміли, що для зупинки більшовицької агресії УНР має змінити зовнішньополітичну орієнтацію та укласти союз з Антантою. 26 січня 1919 р. В. Чехівський виступив на Українському Трудовому Конгресі, де розповів про ситуацію в українсько-російських взаєминах. Він наголосив: «Незважаючи на несприятливі обставини, моє відомство вживало всіх заходів до того, щоб добитись миру. Ми йдемо на всякі поступки. Однак наступ і агітація тривають, очевидно, вирішиться питання силою зброї. Що стосується військ союзників, які прибули ще в часи гетьмана до Одеси, то ми почали з союзниками приватні зносини» [12, арк. 31].

На черговій зустрічі дипломатичної місії УНР з радянською делегацією, що відбулася 27 січня 1919 р., Д. Мануїльський запропонував для розгляду питання про товарообмін між республіками. С. Мазуренко, аніскільки не применшуючи важливості цього питання, заявив, що «затяжна форма наших переговорів лише посилює громадянську війну на Україні». Він намагався підкреслити соціальну однорідність влади в РСФРР і УНР і тим самим відвести закиди у так званий буржуазності Директорії. С. Мазуренко зазначив: «Адже ті трудові конгреси, які зараз проходять в Україні, у своїй роботі цілковито керуються вказівками своїх виборців – робітників і селян. Отже, у вас немає жодних підстав ставитись до їх роботи з недовірою» [12, арк. 16]. Він знову і знову робить наполегливу спробу добитися визнання російською стороною «повного нейтралітету» Директорії.

Доречно відзначити, що С. Мазуренко неодноразово нагадував російській стороні, що надзвичайна дипломатична місія УНР володіє певними повноваженнями, які торкаються захисту суверенітету України. Щодо війни з Антантою С. Мазуренко зазначив: «теперішня політика Англії повного невтручання у наші справи поставить нас у надзвичайно скрутне становище перед обличчям усього світу, якщо ми оголосимо їй війну» [12, арк. 17].

Поряд із міжнародними взаєминами, договірними відносинами розглядалися і питання внутріполітичного характеру. С. Мазуренко доводив, що основу всього соціально-економічного та національного життя в Україні становить трудове селянство, відтак в Україні можлива лише «диктатура селянського пролетаріату». Вагомий відсоток робітничого класу України складається з російських прибульців, що переїхали сюди під час війни, і «диктатура робітничого пролетаріату» була б згубною для незалежної України [12, арк. 24].

Варто наголосити, що становище ускладнилось відсутністю безпосереднього зв'язку між Директорією та її дипломатичною місією в Москві. Раднарком запропонував, між тим, своє посередництво у перемовинах між урядом УСРР і Директорією на таких умовах: «1) визнання Директорією принципу влади рад на Україні; 2) визнання нейтралітету України з активним його захистом від усякого іноземного втручання, що порушує цей нейтралітет; 3) спільна боротьба проти контрреволюції; 4) перемир'я з Директорією на таких умовах [199, арк. 30]. Вони були зафіксовані протоколом № 7 мирної конференції від 4 лютого 1919 року. Не дочекавшись відповіді Директорії, С.Мазуренко погодився на ці умови перемир'я» [16, с. 102].

Переговори в Москві повністю себе вичерпали, коли Х. Раковським на початку лютого була запропонована Директорії цілковита капітуляція перед т.зв. українськими радянськими військами. «Наслідком цього, – за свідченням І. Мазепи, – Директорія повідомила Мазуренка, щоб він негайно припинив подальші переговори з Совітською Москвою» [16, с. 104]. На початку лютого 1919 р. УНР почала відкликати своїх консулів з РСФРР.

Тим часом політична ситуація в Україні змінилася через відставку В. Винниченка та В. Чехівського. Директорію очолив С. Петлюра, а новий курс уряду С. Остапенка відкидав умови перемир'я з РСФРР і побудову української державності за зразком російсько-більшовицького режиму. Переговори з Москвою були припинені, і Директорія розпочала активні пошуки підтримки серед країн Антанти.

В даний період міжнародне та військово-політичне становище УНР стало значно гіршим, ніж наприкінці грудня 1918 р., коли відносини з Антантою ще не погіршилися. Зовнішньополітична ситуація України ускладнилася, хоча це й здається парадоксальним на перший погляд, саме актом злуки УНР із Західноукраїнською Народною Республікою, який фактично призвів до війни з Польщею. Підтримувана Францією новопостала польська держава зміцнилася у Львові і розпочала активні бойові дії з метою ліквідації української влади на території Східної Галичини та Західної Волині. Отже, до протибільшовицького та протибілогвардійського фронтів УНР несподівано для неї додався ще й протипольський фронт. До антиукраїнської агітації з боку російських білогвардійців у країнах Антанти приєднався також ворожий українській державності голос Польщі.

Попри проголошення Акту Злуки, державні та політичні структури Галицької України і Наддніпрянщини фактично продовжували існувати окремо та вести самостійну зовнішню політику, хоча було оголошено про єдність українських земель. Незважаючи на те, що українсько-польська війна в Галичині та Волині вже була у розпалі з 31 грудня 1918 р., уряд Директорії направив дипломатичну місію до Варшави на чолі з В. Прокоповичем. На той час Холмщина, Підляшшя, Західне Полісся та Берестя контролювалися Польщею, проте уряд Директорії прагнув будь-якими засобами нормалізувати

відносини з нею. Місія В. Прокоповича мала з'ясувати умови можливого співробітництва Польщі у боротьбі з більшовиками. «Наша ініціатива установити нормальні відносини зустріла з боку польських міродайних чинників співчуття, – заявив, повернувшись з Польщі, В. Прокопович. – Найлегше було говорити про Холмщину, Підляшшя та Берестя, а вже важко про Львів та Борислав» [3, с. 8].

Наступним кроком у пошуках порозуміння з Польщею стала нова дипломатична місія УНР, яку очолив полковник О. Курдиновський. Йому були надані повноваження для ведення переговорів міністром закордонних справ УНР К. Мацієвичем. Дипломатичні кроки Директорії, і передусім С. Петлюри щодо Польщі, були логічними з огляду на фактичну міжнародну ізоляцію УНР та критичне військово-політичне становище, в якому вона опинилася наприкінці 1918 – на початку 1919 років. 6 лютого 1919 р. більшовики зайняли Київ, і для Директорії почався тривалий період переселень і поневірян. Наприкінці березня 1919 р. більшовицькі війська відкинули ліве крило армії Директорії на Волинь, а праве змусили перейти на румунську територію. У цих умовах позиція С. Петлюри виглядала зрозумілою: він вважав, що уряд Галичини повинен прийняти умови представників Антанти, домовитися з Польщею та зосередити всі сили на боротьбі з більшовиками.

5 лютого 1919 р. представник Директорії А. Марголін разом з білоруською, кубанською та донською делегаціями передав французькому командуванню меморандум, в якому пропонувалося об'єднати всі антибільшовицькі сили та погодитися на майбутнє відновлення Російської держави як федерації новоутворених держав. Передбачалось «створити спільний генеральний штаб для керування всіма операціями на основі взаємної угоди тих державних новоутворень, які перебувають в стані війни з більшовизмом. Цей штаб не повинен втручатися у політичне життя і внутрішні справи державних новоутворень» [10, с. 302]. Позитивним також у пропонованому українським дипломатом проєкті було й те, що він ухвалений на засіданні голів делегацій України, Білорусії, Кубані та Дону. Як наголошує М. Стахів, представники цих державних утворень підписали спільну заяву «про політичні прагнення України, Білорусії, Кубані та про методи боротьби з більшовизмом і ту допомогу, яку вони чекають від держав Антанти на ім'я генерала д'Ансельма, який представляв Антанту в переговорному процесі з УНР» [5, т. 5, с. 112-116]. Окремим пунктом у цьому документі зазначалося, що всі державні утворення вважають недопустимим втручання Антанти у свою внутрішню політику.

Незважаючи на загальну «єдино-неділимську» позицію Франції, її представники не могли ігнорувати необхідність координації як російських, так і українських сил, тому вони вирішили підтримати не тільки добровольче офіцерство, але й Директорію. Це фактично призвело до визнання всіх новоутворених держав на півдні колишньої імперії, включаючи УНР. 6 лютого 1919 р. в Бірзулі розпочалися офіційні переговори між делегацією Директорії

(військовий міністр О. Греков, міністр торгу і промисловості С. Остапенко, представник УСДРП І. Мазепа, представник УПСР Ю. Бачинський) та французькими представниками. Командувач французьким експедиційним корпусом генерал д'Ансельм уповноважив для ведення перемовин свого начальника штабу полковника Анрі Фрайденберга [5, с. 117].

Під час переговорів українська делегація виступила з вимогою визнання суверенітету України, а також визнання Директорії тимчасовим законодавчим органом. Погодившись на ідею об'єднання всіх антибільшовицьких збройних сил, українська сторона наполягала на гарантіях повної автономії для української армії. Одним із найспірніших питань стало продовження соціальних реформ, що викликало невдоволення з боку Антанти. У відповідь полковник А. Фрайденберг вимагав реорганізації Директорії та уряду, зокрема, виключення з їх складу В. Винниченка, С. Петлюри та В. Чехівського [1, ч. III, с. 259]. Разом з тим він зазначав, що в українську армію будуть надіслані французькі інструктори, їй буде надано технічну допомогу й допоміжні війська. Питання про кордони України та її суверенітет мали визначитись на Паризькій мирній конференції. Через таку позицію французької сторони В. Винниченко, В. Чехівський, а також М. Ткаченко та О. Жуковський, як найбільш радикальні члени керівництва УНР, вийшли зі складу Директорії та уряду. Відставка В. Винниченка з посади голови Директорії супроводжувалась активними спробами налагодити стосунки з країнами Антанти. 10 лютого 1919 р. Директорію очолив С. Петлюра, що мало на меті полегшити контакти з французьким командуванням на півдні України. Одночасно він вийшов зі складу УСДРП і доклав зусиль до створення поміркованого уряду на чолі з О. Остапенком. Міністерство закордонних справ очолив К. Мацієвич, який разом з А. Марголіним і Т. Галіпом продовжив переговори з французькими представниками. 11 лютого 1919 р. на засіданні Директорії було заслухано звіт української делегації, яка брала участь у переговорах з представниками Антанти в Одесі та Бірзулі, і було висловлено згоду «на прийняття в принципі тих умов, які були висунуті з обох сторін... та узгоджено умови, на яких українська сторона була готова підписати угоду з Антантою» [18, арк. 5]. Відтак, були зроблені визначальні кроки на шляху порозуміння з альянтами.

Попри те, що держави Антанти негативно ставились до соціалістичних експериментів Директорії і вважали С. Петлюру небажаною фігурою, генерал д'Ансельм надіслав результати переговорів до Найвищої Воєнної Ради, очолюваної маршалом Фердинандом Фошем, сподіваючись, що вони будуть схвалені. Продовж лютого 1919 р. український уряд продовжив переговори з представниками Антанти в Одесі щодо можливості визнання суверенності УНР та військової допомоги українській армії. 18 лютого 1919 р. Директорія виділила 50 тис. крб. у розпорядження членів української делегації для подальшої роботи. Одночасно ставлення до Директорії та її політики в середовищі альянсу було різноманітним. 24 лютого між Директорією та

Францією був досягнутий компроміс, і укладено попередню угоду про спільну боротьбу з більшовиками. [19, с. 181].

Водночас уряд Великої Британії дуже негативно оцінив цей документ і 20 березня 1919 р. звернувся до Міністерства закордонних справ Франції з протестом проти його підписання. Англійська сторона підкреслювала, що «ідея незалежності України виникла в Німеччині, і тому вона не відповідає цілям ані французького, ані британського урядів» [20, с. 138]. У промовах англійського прем'єр-міністра Д. Ллойд-Джорджа, виголошених на Паризькій мирній конференції та в парламенті в березні-квітні 1919 р., все частіше звучала підтримка лідерів Добровольчої армії. Французький парламент не прийняв угоди з Україною. В кінці березня представники французького командування повідомили, що переговори щодо укладення угоди між сторонами припиняються відповідно до телеграфного розпорядження з Парижа [10, с. 309-311].

Через кілька днів французьке командування розпочало термінову евакуацію з Одеси та всього Причорномор'я. Основною причиною негативного ставлення до української державності та визвольних змагань українців була проросійська орієнтація лідерів Антанти, які прагнули відновити Росію в її колишніх межах. У рамках цієї концепції для української самостійності не було місця. Україна опинилася наодинці з численним та добре озброєним ворогом.

Попри ворожу позицію лідерів Антанти, українська дипломатія продовжувала домагатися міжнародного визнання української державності. Одним із важливих інструментів для цього стала Паризька мирна конференція, в якій брали участь 27 держав світу, і яка проводилась під керівництвом Франції, Великої Британії, США, Італії та Японії. Однак фактичний вплив на рішення конференції мали лідери трьох держав – Д. Ллойд-Джордж, Д. Клемансо та В. Вільсон.

Варто зазначити, що іноземні дипломати, акредитовані урядом УНР, виявляли інтерес до України та її боротьби за державність. Зокрема, 12 січня 1919 р. київський часопис «Трибуна» повідомляв про прибуття в місто швейцарського консула Г. Енні. Він мав аудієнцію у голови Директорії та оголосив про початок виконання обов'язків «старшини чужоземних консульств» у Києві. В Україні продовжували діяти консульства як держав Антанти (Великої Британії, Італії, Греції), так і нейтральних країн (Швеції, Норвегії, Данії, Іспанії, Персії), а також представників Естонії, Нідерландів та інших країн. У містах Одеса, Сімферополь і Новоросійськ працювали консульські установи Королівства сербів, хорватів і словенців (з 1929 р. – Королівство Югославія), що видавали візи тим, хто бажав виїхати до цієї держави. Цією можливістю скористалися багато біженців із Росії та України [22, с. 24].

Необхідно згадати, що в процесі підготовки до евакуації українських урядових інституцій з Києва наприкінці січня 1919 р., Міністерство

закордонних справ повідомило всі дипломатичні представництва в Україні про виїзд з Києва. Водночас усім посольствам, місіям і консульським установам в УНР було запропоновано розпочати евакуацію і спільно з українськими урядовцями державним транспортом виїхати до Вінниці. Потяг із дипломатами через Жмеринку виїхав до Вінниці, де їх зустрів заступник міністра закордонних справ Української Народної Республіки В. Темницький [23, с. 3-4].

Загалом кількість іноземних дипломатичних установ в Україні за часів Директорії постійно скорочувалася і фактично зійшла нанівець. Постійний стан війни, у якому перебувала УНР, і переїзди уряду з місця на місце унеможливлювали акредитацію та діяльність закордонних дипломатів [24, с. 346].

Таким чином, можна констатувати, що український національно-визвольний рух та прагнення українців до незалежного державного існування не отримали підтримки з боку країн Антанти. Розчаровані такою позицією держав-переможниць у Першій світовій війні, керівні кола Української Народної Республіки припинили орієнтуватися на Францію, Великобританію та США і почали шукати підтримку в інших державах для своїх національно-державних прагнень. Важливу роль у цьому процесі відіграла активна дипломатична діяльність Директорії УНР у державах Центральної та Західної Європи.

Список використаних джерел та літератури

1. Винниченко В. Відродження нації: (Історія української революції, (марець 1917 р.– грудень 1919 р.): В 3-х ч. К.; Відень, 1920. Ч. 1. 348 с.; Ч. 2. 328 с.; Ч. 3. 535 с.
2. Христюк П. Українська революція. Розвідки і матеріали. Замітки і матеріали до історії української революції 1917-1920 рр. В 4-х томах. Відень, 1922. Т. IV. 192 с.
3. Доценко О. Літопис української революції. Матеріали і документи до історії української революції. Т. 2. Кн. 5. Львів, 1924. 398 с.
4. Шаповал М. Велика революція і українська визвольна програма. Прага, 1928. 325 с.; Шаповал М. Занепад УНР. Прага, 1928. 42 с.
5. Стахів М. Україна в добі Директорії УНР: в 7-ми ч. Торонто, 1962–1965.
6. Веденєєв Д., Гошуляк А. Дипломатична служба УНР доби Директорії. *Пам'ять століть*. 1998. № 1. С.73-86.
7. Солдатенко В.Ф. Українська революція: концепція та історіографія (1918-1920 рр.). К.: Видавничий центр «Просвіта», 1999. 507 с.
8. Дацків І.Б. Українська дипломатія (1917 – 1923 рр.) у контексті світової історії: Монографія. Тернопіль: КРОК. 2013. 621 с.
9. Павлюк О., Сідак В. Дипломатія незалежних українських урядів (1917-1920). *Нариси з історії дипломатії України* / [О.І. Галенко, Є.Є. Камінський, М.В. Кірсенко та ін.; відп. ред. В.А. Смолій]. К.: Альтернативи, 2001. С. 314–396.
10. Соловйова В.В. Дипломатична діяльність українських національних урядів 1917–1921 рр. К.; Донецьк, 2006. 394 с.
11. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. К.: Український письменник, 1993. 414 с.
12. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 3696. Фонд Міністерства Закордонних справ УНР. Оп. 2, спр. 283. 38 арк.
13. ЦДАВО України. Ф. 3696, оп. 1, спр. 182. Інформація Міністерства закордонних справ УНР з Народним комісаріатом іноземних справ РСФРР про військові дії на Україні. 31 арк.

14. ЦДАВО України. Ф. 3696, оп. 1, spr. 180. Посвідчення співробітників надзвичайної дипломатичної місії УНР, 1919 р. 15 арк.
15. Шелухін С. Лист сенатора Шелухіна до отамана Петлюри. *Немезіда*. 1936. № 2. С. 37–43.
16. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. К.: Темпора, 2003. 608с.
17. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917-1920 рр. Відень, 1921. Т. 3. 160 с.
18. ЦДАВО України. Ф. 1092 Фонд Міністерства внутрішніх справ Української Народної Республіки. Оп. 6, spr. 2. Журнали засідань Директорії УНР. 57 арк.
19. Держалюк М.С. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917–1922 роках. К.: Оріяни, 1998. 240 с.
20. Табачник Д.В. Україна на шляху у світ. Керівники зовнішньополітичних відомств України в 1917–1996 рр. К., 1996. 362 с.
21. Трибуна. Київ, 1919р. 12 січня.
22. Козлітін В.Д., Ярмо Н.А. Українська Народна Республіка і Королівство Сербів, Хорватів і Словенців у 1918-1922 р. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. Вип. 7. К.: Інститут історії України, 1998. С. 22–42.
23. Пеленський О. Евакуація дипломатичного корпусу з Києва 1919 р. *Літопис Червоної калини*. 1933. Ч. 3, березень. С. 3–4.
24. Павлюк О., Сідак В. Дипломатія незалежних українських урядів (1917-1920). *Нариси з історії дипломатії України*. К.: Альтернативи, 2001. С. 314–396.

References

1. Vynnychenko, V. (1920). *Vidrodzhennia natsii: (Istoriia ukrainskoi revoliutsii, (maret 1917 r. – hruden 1919 r.))*. V 3-kh ch. Kyiv; Viden. [In Ukrainian].
2. Khrystiuk, P. (1922). *Ukrainska revoliutsiia. Rozvidky i materialy. Zamitky i materialy do istorii ukrainskoi revoliutsii 1917-1920 rr.* V 4-kh tomakh. Viden, T. IV. [In Ukrainian].
3. Dotsenko, O. (1924). *Litopys ukrainskoi revoliutsii. Materialy i dokumenty do istorii ukrainskoi revoliutsii*. T. 2. Kn. 5. Lviv. [In Ukrainian].
4. Shapoval, M. (1928). *Velyka revoliutsiia i ukrainska vyzvolna prohrama*. Praha; Shapoval, M. (1928). *Zanepad UNR*. Praha. [In Ukrainian].
5. Stakhiv, M. (1962-1965). *Ukraina v dobi Dyrektorii UNR: v 7-my ch*. Toronto. [In Ukrainian].
6. Vedeniiev, D., Hoshuliak, A. (1998). *Dyplomatychna sluzhba UNR doby Dyrektorii. Pamiat stolit, 1*, pp. 73-86. [In Ukrainian].
7. Soldatenko, V.F. (1999). *Ukrainska revoliutsiia: kontseptsii ta istoriografiia (1918-1920 rr.)*. Kyiv: Vydavnychiy tsentr “Prosvita”. [In Ukrainian].
8. Datskiv, I.B. (2013). *Ukrainska dyplomatiia (1917 – 1923 rr.) u konteksti svitovoi istorii: Monografiia*. Ternopil: KROK. [In Ukrainian].
9. Pavliuk, O., Sidak, V. (2001). *Dyplomatiia nezaleznykh ukrainskykh uriadiv (1917-1920). Narysy z istorii dyplomatii Ukrainy*. Kyiv: Alternatyvy, pp. 314–396. [In Ukrainian].
10. Soloviova, V.V. (2006). *Dyplomatychna diialnist ukrainskykh natsionalnykh uriadiv 1917–1921 rr.* Kyiv; Donetsk. [In Ukrainian].
11. Nahaievskiy, I. (1993). *Istoriia Ukrainskoi derzhavy dvadtsiatoho stolittia*. Kyiv: Ukrainskyi pysmennyk. [In Ukrainian].
12. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy (TsDAVO Ukrainy). F. 3696. Fond Ministerstva Zakordonnykh sprav UNR. Op. 2, spr. 283. 38 ark. [In Ukrainian].
13. TsDAVO Ukrainy. F. 3696, op. 1, spr. 182. Informatsiia Ministerstva zakordonnykh sprav UNR z Narodnym komisariatom inozemnykh sprav RSFRR pro viiskovi dii na Ukraini. 31 ark. [In Ukrainian].

14. TsDAVO Ukrainy. F. 3696, op. 1, spr. 180. Posvidchennia spivrobotnykiv nadzvychainoi dyplomatychnoi misii UNR, 1919 r. 15 ark. [In Ukrainian].
15. Shelukhin, S. (1936). Lyst senatora Shelukhina do otamana Petliury. *Nemezida*, 2, pp. 37–43. [In Ukrainian].
16. Mazepa, I. (2003). *Ukraina v ohni y buri revoliutsii*. Kyiv: Tempora. [In Ukrainian].
17. Khrystiuk, P. (1921). Zamitky i materialy do istorii ukrainskoi revoliutsii 1917-1920 rr. Viden, T. 3. [In Ukrainian].
18. TsDAVO Ukrainy. F. 1092 Fond Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainskoi Narodnoi Respubliky. Op. 6, spr. 2. Zhurnaly zasidan Dyrektorii UNR. 57 ark. [In Ukrainian].
19. Derzhaliuk, M.S. (1998). *Mizhnarodne stanovyshche Ukrainy ta yii vyzvolna borotba u 1917–1922 rokakh*. Kyiv: Oriiany. [In Ukrainian].
20. Tabachnyk, D.V. (1996). *Ukraina na shliakhu u svit. Kerivnyky zovnishnopolitychnykh vidomstv Ukrainy v 1917–1996 rr*. Kyiv. [In Ukrainian].
21. (1919, 12 sichnia). *Trybuna*. Kyiv. [In Ukrainian].
22. Kozlitsin, V.D., Yarko, N.A. (1998). *Ukrainska Narodna Respublika i Korolivstvo Serbiv, Khorvativ i Sloventsiv u 1918-1922 r. Mizhnarodni zviazky Ukrainy: naukovi poshuky i znakhidky*. Vyp. 7. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy, pp. 22–42. [In Ukrainian].
23. Pelenskyi, O. (1933). Evakuatsiia dyplomatychnoho korpusu z Kyieva 1919 r. *Litopys Chervonoï kalyny*, Ch.3, berezen, pp. 3–4. [In Ukrainian].
24. Pavliuk, O., Sidak, V. (2001). *Dyplomatiia nezalezhnykh ukrainskykh uriadiv (1917-1920). Narysy z istorii dyplomatii Ukrainy*. Kyiv: Alternatyvy, pp. 314–396. [In Ukrainian].

Datskiv I. Formation of the main Vectors of the Foreign Policy Course of the Directory of the UNR.

The article reveals the influence of Ukrainian political parties on the foreign policy of the Ukrainian People's Republic of the Directory era, analyzes the foreign policy concept of the ruling circles of the restored UNR. An assessment is made of certain heads of the foreign policy department of Ukraine in terms of their real actions to protect the national interests of the state, rather than general declarations. The foreign policy aspects of the program documents of Ukrainian political parties during the period of national liberation struggles are considered. The features of the international position of the UNR Directory after the victory of the national uprising against the regime of Hetman Pavlo Skoropadsky are determined. In addition, alternative options for the foreign policy orientation of the Directory in the winter and spring of 1919 are analyzed: to achieve an understanding with Bolshevik Russia or with the Entente powers. The main stages of the Ukrainian-Polish rapprochement, the formation of the military-political union of the UNR and the Second Polish-Lithuanian Commonwealth are traced and the reasons for its defeat are determined. It is found that the Directory relied in its activities on socialist demagoguery and direct assistance from external anti-national forces.

It is noted that the number of foreign diplomatic missions in Ukraine during the Directory was constantly decreasing and virtually disappeared. The constant state of war in which the UNR was located and the government's movements from place to place made it impossible for foreign diplomats to be accredited and to operate.

It was found that the Ukrainian national liberation movement and the aspirations of Ukrainians for an independent state existence did not receive support from the Entente countries. Disappointed with this position of the victorious states in the First World War, the leadership of the Ukrainian People's Republic stopped focusing on France, Great Britain and the USA and began to seek support in other states for their national-state aspirations. An important role in this process was played by the active diplomatic activities of the UNR Directory in the countries of Central and Western Europe.

Keywords: Directory, diplomatic mission, international relations, treaty, foreign policy.